

Kahisevasta kansainväliseen – pukeutumisen monimuotoistuminen Suomessa

Pukeutumisen ja tutkimuksen monimuotoistuminen, FT, dosentti
Ritva Koskennurmi-Sivonen

Viime vuosikymmeninä tapahtunut pukeutumisen monimuotoistuminen ilmenee useilla eri tavoilla: Rinnakkaisia muoteja on lukemattomia. Jotkin niistä on helppo tunnistaa johonkin brandiin tai alakulttuuriin liittyviksi, jotkin eivät tule koskaan kaiken kansan tietoisuuteen. Yhdellä ihmiselläkin saattaa olla useita peräkkäisiä tai rinnakkaisia pukeutumisidentiteettejä. Lisäksi monikulttuurisessa yhteiskunnassa alueelliset ja globaalit tyylit sekoittavat perinteisiä pukeutumistapoja, uusia muotisysteemejä sekä arvojen ilmaisutapoja.

”Ennen ja nyt” on hämärä tapa jakaa aikaa. Muoti pitää huolen siitä, että pukeutuminen muuttuu aina. Silti on mahdollista osoittaa joitakin ajanjaksoja, jolloin muutos on ollut intensiivisempää kuin jonakin muuna aikana. 1950-luvulla kaikki eivät pukeutuneet suinkaan samalla tavalla, mutta yleisesti tiedettiin, miten mihinkin tilaisuuteen tai työtehtävään kuului pukeutua. Vähänkin aikaansa seuraavat ihmiset tiesivät, mikä on muodikasta ja että muoti tulee Pariisista. 1960-luku edelliseen vuosikymmeneen verrattuna selvästi pukeutumisen monimuotoistumisen aikaa. Nuorisokulttuurit ja nuorekkuus tulivat keskeisiksi, ja Pariisin rinnalle nousi useita muita muotikeskuksia. Tapakulttuurin tilalle tuli kulutuskuulttuuri.

Kysymys ei ollut vain siitä, miten muoti muuttui, vaan myös suhtautuminen muotiin muuttui monella tavalla. Se, että muoti muiden kulttuuristen käytänteiden tapaan alkoi pirstaloitua ja ihmisillä oli entistä enemmän rahaa käytettävissään, ei merkinnyt sitä, että heillä olisi ollut entistä monipuolisempi vaatevarasto. Päinvastoin. 1960-luvun lopulta lähtien erilaisissa tilaisuuksissa alettiin käydä samanlaisissa vaatteissa. Pukeutuminen arkipäiväistyi, ja monien työ- ja opiskelupaikkojen pukeutumiskoodi murtui.

1990-luvun alku tarjosi uudenlaisia pukeutumiskuvia suomalaisten tietoisuuteen. Suomalaisten omaan pukeutumiseen vaikutti ehkä eniten lama ja harkitsemisen välttämättömyys kulutusjuhlan jälkeen. Samaan aikaan rautaesirippu murtui, ja vähitellen sen takaa tuli esiin erilainen käsitys naisellisuudesta, kuin mitä oli osattu odottaa. Näyttävä pukeutuminen korkeine korkoineen keräsi katseita ja herätti monenlaisia ajatuksia. Toisaalta Suomeen alkoi tulla pakolaisia enemmän kuin koskaan ennen, ja pukeutumisen kannalta somalialaiset naiset eivät jääneet keneltäkään huomaamatta ainakaan Helsingissä.

Varhaisia pukeutumisen tutkijoita olivat antropologit, jotka ihmettelivät ns. alkuperäiskansojen pukeutumista ja pukeutumisen perimmäisiä motiiveja. Niitä keräsi yhteen 1930-luvulla saksalais-englantilainen psykoanalyytikko J.C. Flugel teokseen *The psychology of clothes*.

Muita pukeutumista sivunneita varhaisia klassikkoasemaan nousseita tutkijoita oli norjalaissyntyinen yhdysvaltalainen taloustieteilijä Thorstein Veblen 1890-luvulla, ja edellä mainittu saksalainen sosiologi Georg Simmel.

Saksalainen sosiologi Georg Simmel kirjoitti 1905 *Muodin filosofiassaan*, että nykyiselle individualistisen pirstaleisuuden leimaamalle ajalle muodin homogenisoiva piirre on erityisen merkittävä. Simmeliä on pidetty postmodernina ajattelijana ennen postmodernia hänen monien aikaa kestävien muotia koskevien ajatustensa vuoksi, mutta juuri sitä, että muotikin menee pirstaleiksi, hänkään ei osannut oikein aavistaa.

Toinen vähän myöhäisempi ja myös klassikkoaseman saavuttanut muodin tutkija kirjoitti muodista herkällä näkemyksellä 1930-luvulla tekemiensä havaintojen pohjalta. Blumer käsitteli muodin homogenisoivaa vaikutusta hyvin positiivisessa hengessä ja oli sitä mieltä, että jos kaikki mahdolliset mallit voisivat olla yhtä aikaa hyväksyttävissä, seurauksena olisi epäjärjestys ja sekamelska kuin Baabelin tornissa. Ironista oli, että Blumer sai julkaistuksi kuuluisan artikkelinsa vasta vuonna 1969 eli aikaan, jolloin pukeutuminen oli jo muuttumassa sekamelskaksi ja siltä osin elämä oli kuin Baabelin tornissa.

Vielä vuonna 1991 yhdysvaltalainen Valerie Steele, joka on nykyisen muodin ja pukeutumisen tutkimuksen aivan keskeisimpiä henkilöitä, kirjoitti artikkelin ”The F-Word”. Artikkelin otsikko viittaa siihen, että muoti eli englanniksi F-kirjaimella alkava fashion on kuin toinen F:llä alkava ruma sana, josta sopii puhua enintään alkukirjaimella.

1997 Steelestä tuli Fashion Theoryn päätoimittaja. Ensimmäisen numeron esipuheessa hän totesi tilanteen muuttumisen: muotia oli pidetty turhamaisena, seksistisenä, porvarillisena, materiaalisena – siis ei intellektuaalisena – ja siksi kaiken arvostelun alapuolella olevana. Mutta muodit muuttuvat myös tutkimuksessa ja julkaisupolitiikassa.

Fashion Theory alaotsikko on *The Journal of Dress, Body and Culture*. Olennaista on sana *body*. Kun ruumis ja ruumiillisuus tulivat muotiin tutkimuksessa, myös muoti pääsi ratsastamaan saman aallon harjalla.

Nyt 15. ilmestymisvuotena voi todeta, että jotkut artikkelien kirjoittajista ovat päätoimisesti pukeutumisen tutkimuksen alalla, mutta edelleenkin harvan koulutustausta on varsinaisesti sama kuin nykyinen työskä.

Ruumiillisuuden ohella materiaalisen kulttuurin rehabilitointi on juuri nyt käsillä. Suomessa on hiljattain järjestäytynyt esinetutkimuksen verkosto, joka piti ensimmäisen konferenssin lokakuun alussa. Vaatteet olivat mukana – vähän mutta olivat kuitenkin.